

**ASMENS SU NEGALIA TEISIŲ
APSAUGOS AGENTŪRA**

PRIE LIUVOS RESPUBLIKOS SOCIALINĖS
APSAUGOS IR DARBO MINISTERIJOS

Universalus dizainas praktikoje: visuomenės nuostatų ir fizinės aplinkos prieinamumo analizė

Ana Staševičienė

Asmens su negalia teisių apsaugos agentūros prie SADM
Prieinamumo užtikrinimo ir konsultacijų skyriaus patarėja
2024 m.

Negalios aspektas turi būti integruotas į visas politikos sritis

2010 m. Lietuva ratifikavo **Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvenciją**, kurios tikslas – skatinti, apsaugoti ir užtikrinti asmenų su negalia visapusišką ir lygiateisį naudojimąsi visomis žmogaus teisėmis ir pagrindinėmis laisvėmis.

Siekiant tinkamai įgyvendinti konvencijos nuostatus, Europos Komisijos 2021–2030 metų neįgaliųjų teisių strategijos tikslus bei valstybės pažangos strategijos „Lietuva 2030“ kryptis, Lietuva įsipareigojo sukurti palankią aplinką ir sąlygas oriam ir kokybiškam asmenų su negalia gyvenimui Lietuvoje. **Viena iš priemonių, kaip užtikrinti visų gyventojų pilnavertį gyvenimą – universalus dizainas (UD).**

Nuo 2024 m. sausio 1 d.

- **LR Asmens su negalia teisių apsaugos pagrindų įsakymas**
- **LR socialinės apsaugos ir darbo ministerijos įsakymas dėl informacijos teikimo asmenims su negalia jų pasirinktais prieinamais bendravimo būdais.** Valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos turės užtikrinti teisę asmenims su negalia ieškoti, gauti ir skleisti informaciją jų pasirinktu prieinamu bendravimo būdu.

LIETUVOS RESPUBLIKOS
GAMINIŲ IR PASLAUGŲ PRIEINAMUMO REIKALAVIMŲ
ĮSTATYMAS

2022 m. gruodžio 8 d. Nr. XIV-1633
Vilnius

4. Šis įstatymas taikomas šioms paslaugoms:

- 1) **elektroninių ryšių paslaugoms**, išskyrus perdavimo (siuntimo) paslaugas, naudojamas įrenginių tarpusavio sąveikos paslaugoms teikti;
- 2) **audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų prieigos** paslaugoms;
- 3) šiems **keleivinio oro, autobusų ir vandens transporto paslaugų**, keleivių vežimo **geležinkelių transportu paslaugų** elementams.
- 4) **banko paslaugoms vartotojams**;
- 5) **elektroninėms knygoms** ir specialiai programinei įrangai;
- 6) **elektroninės prekybos** paslaugoms.

5. Šis įstatymas taip pat taikomas atsakymams į pagalbos prašymus, kurie gaunami skubiosios pagalbos tarnybų ryšio numeriu 112.

KONSULTACIJŲ CENTRAS
Profesionalių ekspertų konsultacijos šiais klausimais:

Informacijos prieinamumo

Fizinės aplinkos prieinamumo

Prekių ir paslaugų prieinamumo

kc@anta.lt

Suvestinė redakcija nuo 2024-06-21

Įstatymas paskelbtas: Žin. 1996, Nr. [84-2000](#), i. k. 0961010ISTA00I-1491

Nauja redakcija nuo 2017-07-01:

Nr. [XIII-327](#), 2017-05-02, paskelbta TAR 2017-05-04, i. k. 2017-07550

**LIETUVOS RESPUBLIKOS
VIEŠŲJŲ PIRKIMŲ
ĮSTATYMAS**

1996 m. rugpjūčio 13 d. Nr. I-1491
Vilnius

**ASMENS SU NEGALIA TEISIŲ
APSAUGOS AGENTŪRA**
PRIE LIETUVOS RESPUBLIKOS SOCIALINĖS
APSAUGOS IR DARBO MINISTERIJOS

Rengiant pirkimų technines specifikacijas, turi būti atsižvelgiama į **VPĮ 37 straipsnio 2 dalyje / PĮ 50 straipsnio 2 dalyje nustatytą reikalavimą:**

Visų pirkimų, skirtų fiziniams asmenims (visai visuomenei, pirkimo vykdytojo tarnautojams ar darbuotojams), techninės specifikacijos, išskyrus pagrįstus atvejus, turėtų būti parengtos taip, kad jose būtų atsižvelgta į neįgaliųjų kriterijus ir tinkamumą visiems naudotojams.

Jeigu Europos Sąjungos ar nacionalinės teisės aktu yra nustatyti privalomi neįgaliųjų kriterijai ir tinkamumo visiems naudotojams kriterijai, pirkimo vykdytojai, rengdami technines specifikacijas, privalo jais vadovautis.

Suvestinė redakcija nuo 2022-05-13

Įsakymas paskelbtas: TAR 2016-05-04, i. k. 2016-11197

Nauja redakcija nuo 2022-05-13:

Nr. [V-935](#), 2022-05-12, paskelbta TAR 2022-05-12, i. k. 2022-10043

LIETUVOS RESPUBLIKOS SVEIKATOS APSAUGOS MINISTRAS

ĮSAKYMAS

DĖL LIETUVOS MEDICINOS NORMOS MN 125:2022 „ERGOTERAPEUTAS“ PATVIRTINIMO

2016 m. balandžio 28 d. Nr. V-544

Vilnius

IV SKYRIUS KOMPETENCIJA

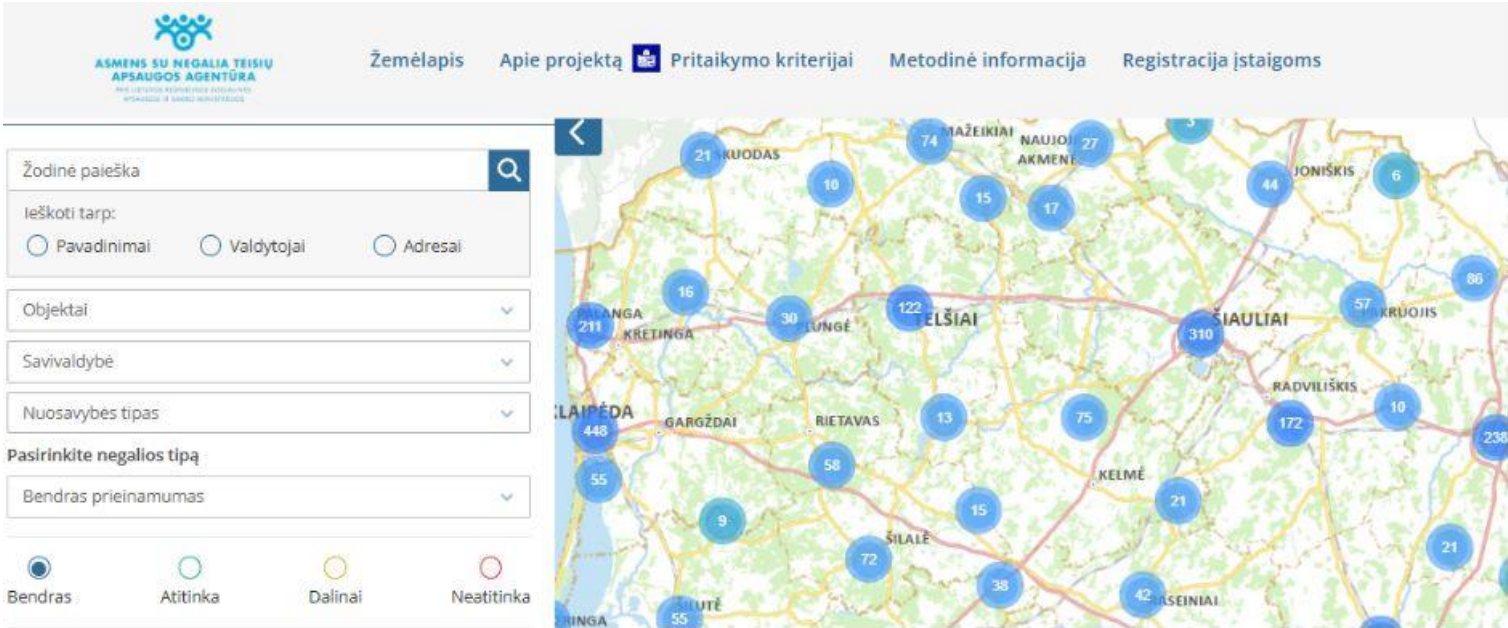
16. Ergoterapeutas turi gebėti:

16.14. vertinti, modifikuoti ir konsultuoti dėl **fizinės aplinkos pritaikymo**;

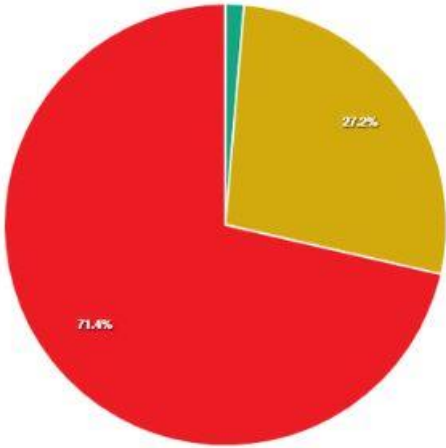
16.22. įvertinti ir analizuoti aplinką **universalaus dizaino aspektu**;

Prieinamumo vertinimas (1)

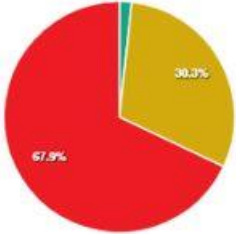
www.stasis.lt

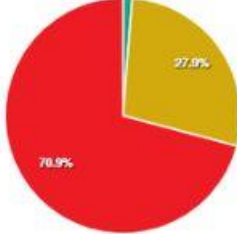
Bendras prieinamumas

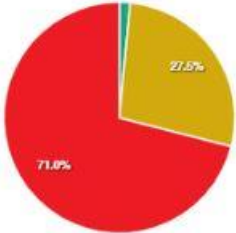
Judėjimo negalia

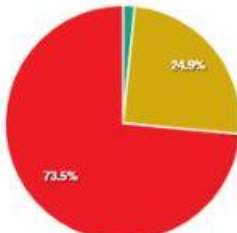
Regos negalia

Klausos negalia

Pažintinių funkcijų sutrikimas

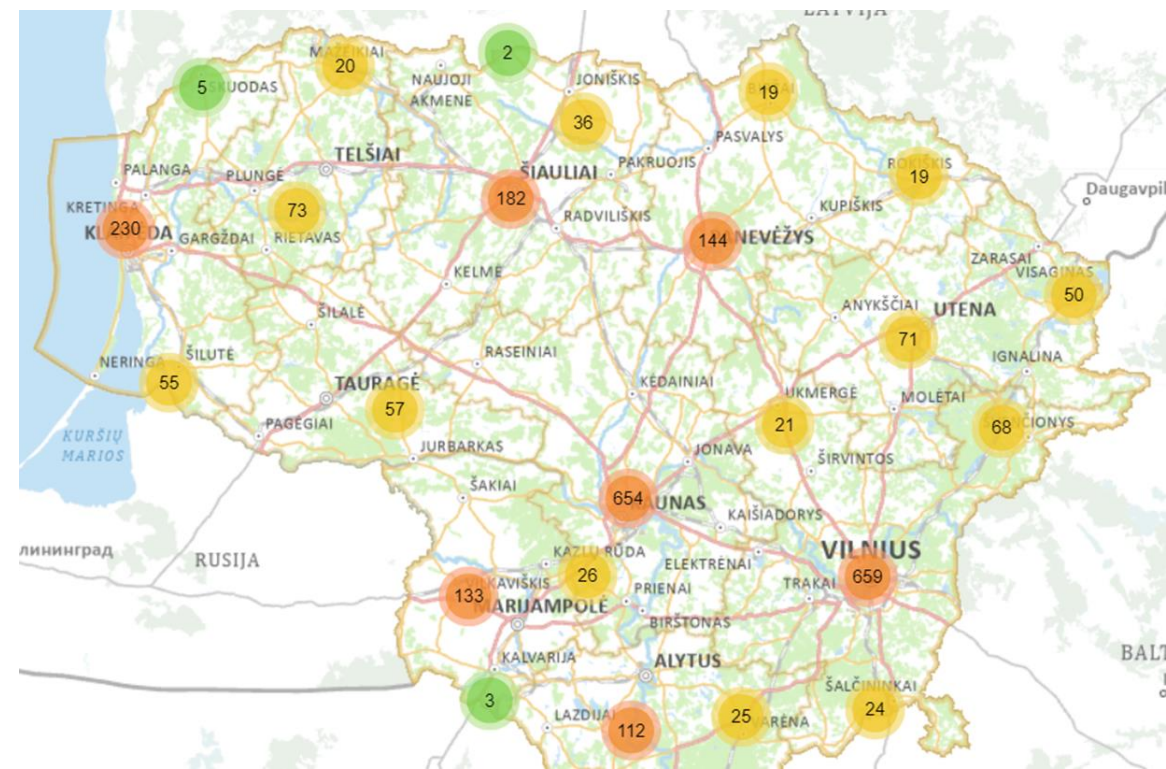
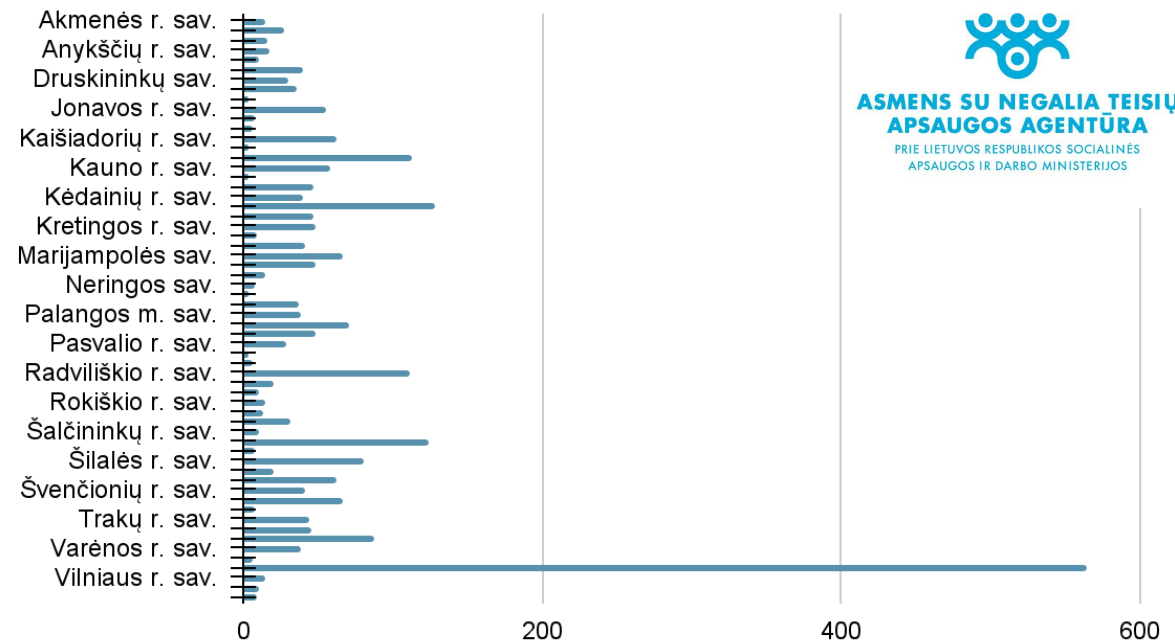
Prieinamumo vertinimas (2)

www.STASIS.lt pabrėžia sistemingą požiūrį į aplinkos pritaikymą visiems ir nurodo konkrečius veiksmus situacijos gerinimui

STASIS sistema:

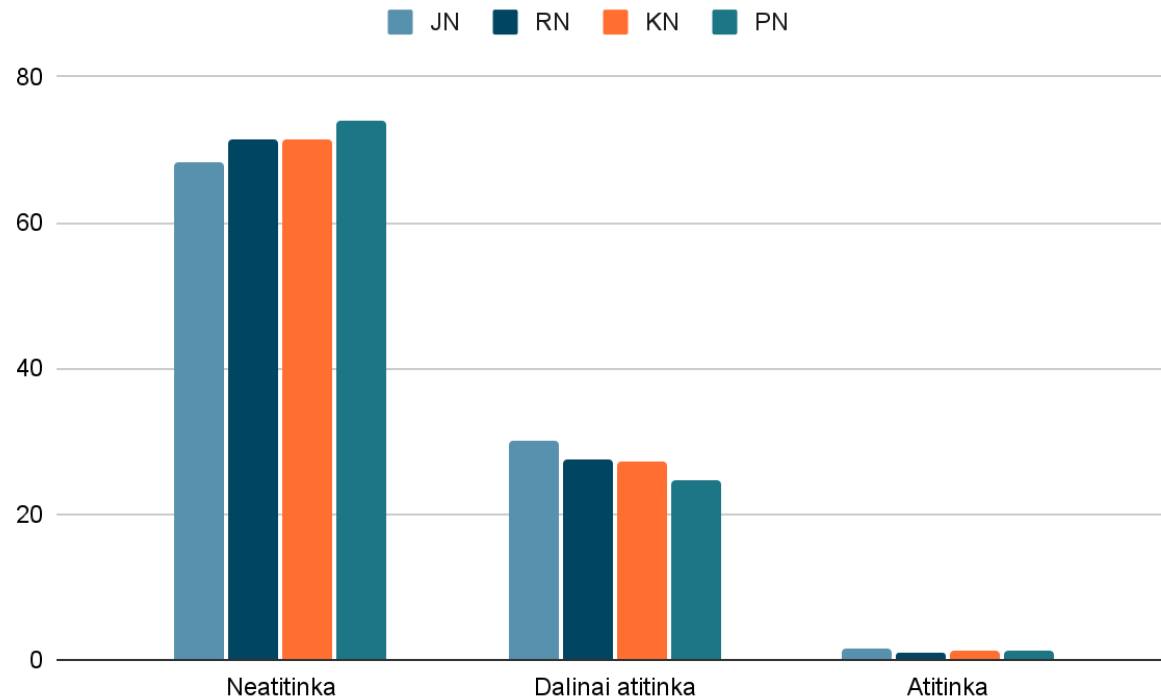
- Sukurta 2023 m. pradžioje
- Veikia savideklaracijos principu
- Pateikia interaktyvų žemėlapį su informacija apie pastatų prieinamumą
- Remiasi EN 17210 standartu ir kitais teisės aktais
- Vertinama pagal 8 kriterijų grupes (73 rodikliai)

2023 spalio mėn. – 2024 spalio mėn. Lietuvoje įvertinti 2684 statiniai. Iš jų 21,1 proc. (565 vnt.) yra valstybės ir jai pavaldžių įstaigų institucijos; 75,9 proc. (2038 vnt.) savivaldybių ir joms pavaldžių įstaigų institucijos; 3 proc. (81 vnt.) privataus sektoriaus institucijos.

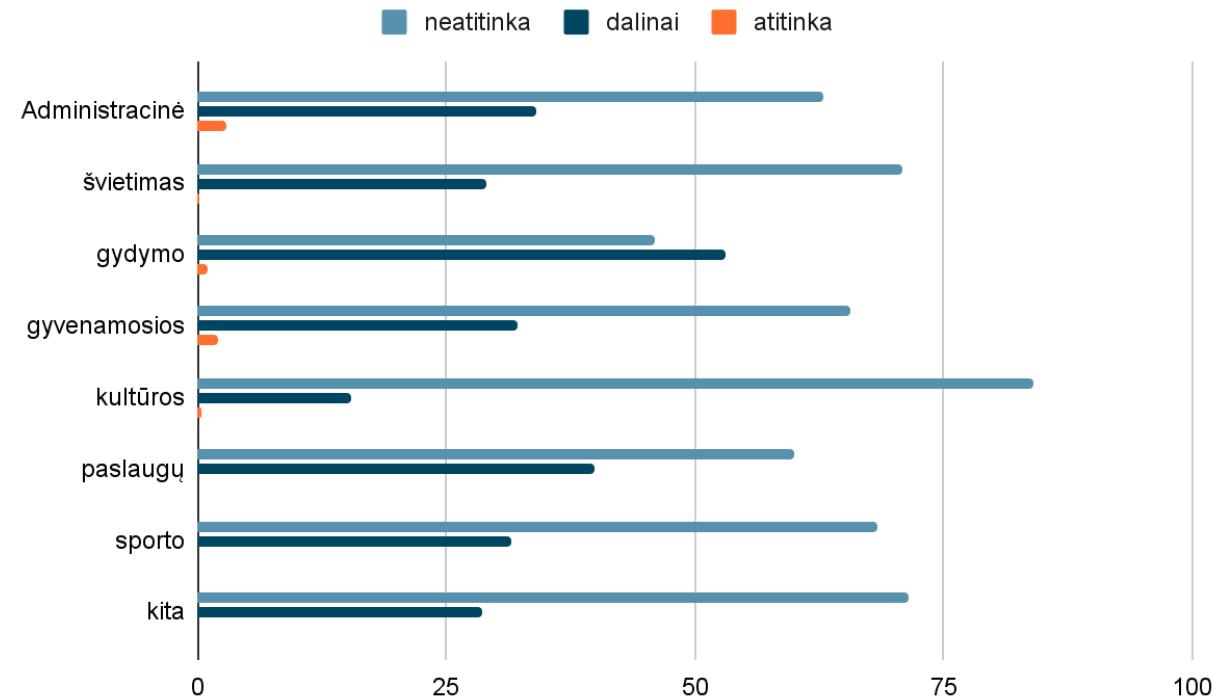

Atitikimas minimaliems reikalavimams (1)

Bendras prieinamumas pagal negalios tipus

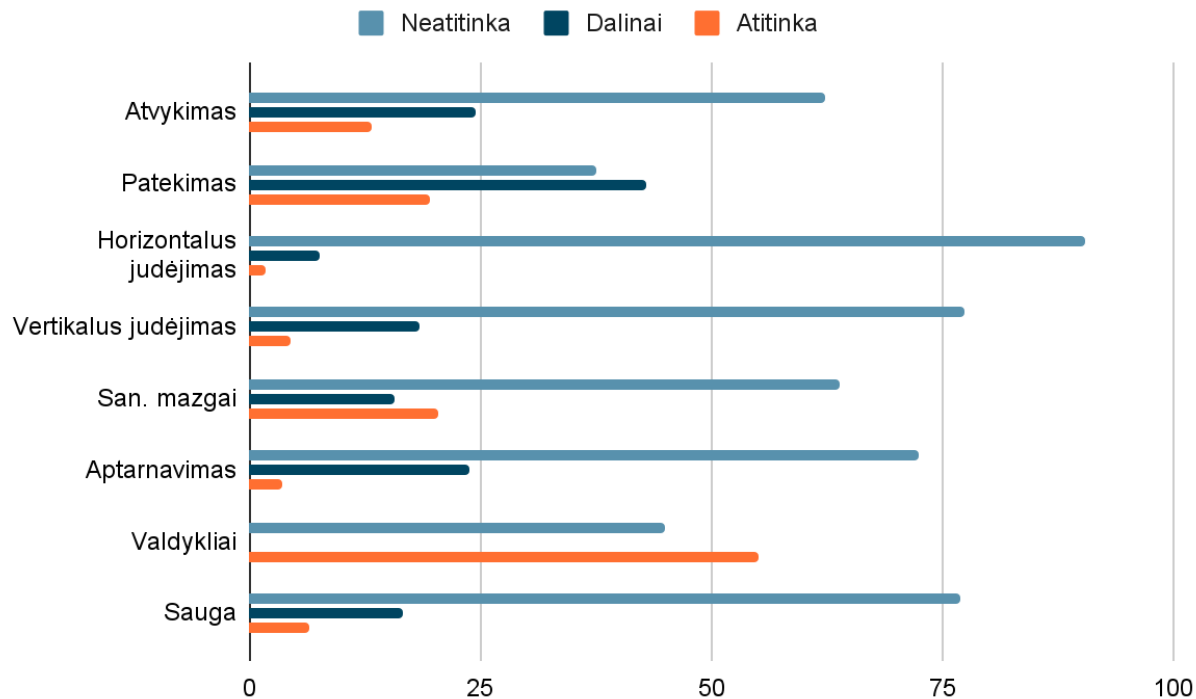

Bendras prieinamumas pagal pastatų paskirtį

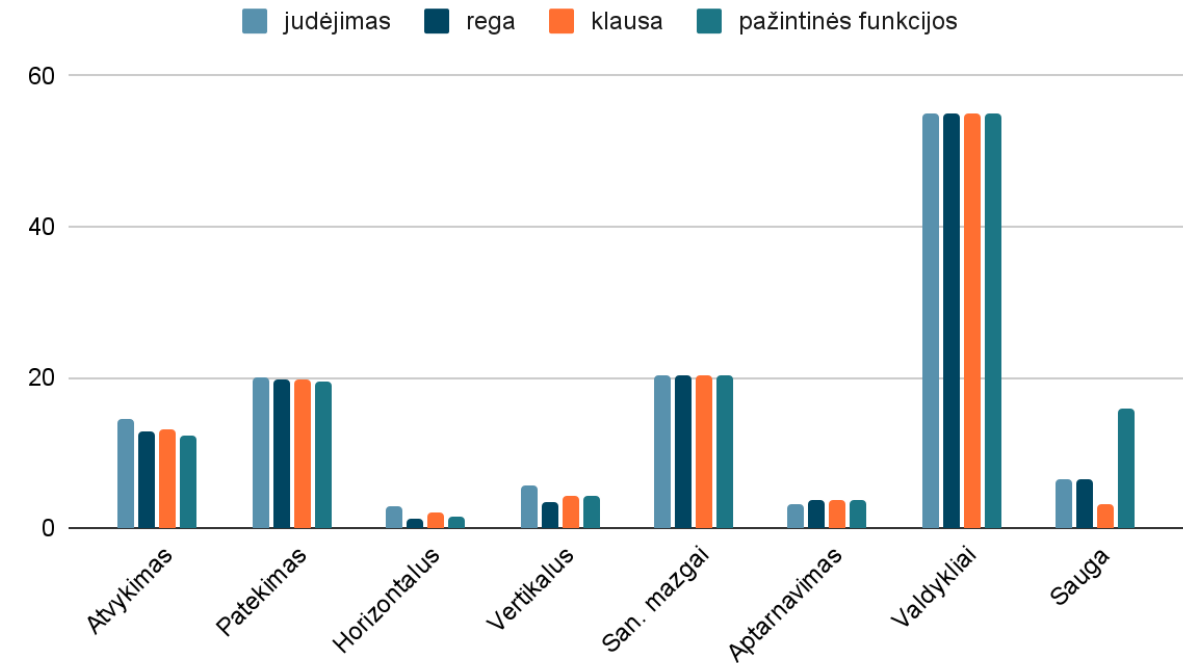

Atitikimas minimaliems reikalavimams (2)

Bendras prieinamumas pagal kriterijus

Kriterijų atitikimas minimaliems reikalavimams pagal negalios tipus

Aplinkos pritaikymas ir universalus dizainas (Lietuva)

2023 m. Lietuva mini tris dešimtmečius nuo aplinkos prieinamumo reguliavimo pradžios **1993** metais ir paieškoti kelių į priekį.

Neįgaliųjų teisių konvencija ir Neįgaliųjų teisių konvencijos fakultatyvus protokolas, priimti **2006 m.** gruodžio 13 d. JTO generalinės Asamblėjos 61 – oje sesijoje

2010 m. LR įstatymas dėl Jungtinių Tautų Neįgaliųjų teisių konvencijos ir jos fakultatyvaus protokolo ratifikavimo

1993 - 2001

Aplinkos pritaikymas žmonėms su negalia

2001 m. birželio 14 d. LR Aplinkos ministro įsakymas Nr. 317 „Dėl STR 2.03.01:2001 „Statiniai ir teritorijos. Reikalavimai žmonių su negalia reikmėms“ patvirtinimo“

2010 - 2020

UD

Statybos techninis reglamentas STR 2.03.01:**2019** „Statinių prieinamumas“

Įsakymas D1-183 **2023-06-08** Dėl Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2019 m. lapkričio 4 d. įsakymo Nr. D1-653 „Dėl statybos techninio reglamento STR 2.03.01:2019 „Statinių prieinamumas“ patvirtinimo“ pakeitimo (Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija)

2022- 2030

UD + UDL

2021–2030 M. NEĮGALIESIEMS TINKAMOS APLINKOS VIŠOŠE GYVENIMO SRITYSE PLĖTROS PROGRAMA

Švietimo įstatymo Nr. I-1489 5, 14, 21, 29, 30, 34 ir 36 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 45(1) straipsniu įstatymo projektas

INTEGRACIJA

ĮTRAUKTIS

Aplinkos pritaikymas ir universalus dizainas (JAV)

1949

Aplinkos pritaikymas
žmonėms su negalia

1949 m. Tim Nugents. Sukūrė pirmą studijų programą studentams su negalia bei inicijavo, kad II pasaulinio karo veteranai turėtų teisę lygiomis teisėmis su kitais naudotis viešosiomis paslaugomis

1973

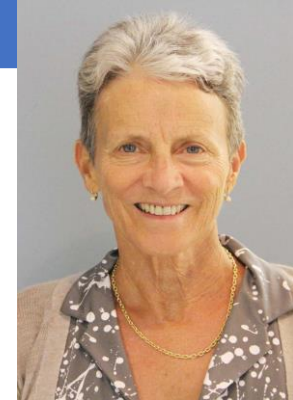
UD

1973 m. Ronald Mace, architektas ir Šiaurės Karolinos valstijos universiteto Universalaus dizaino centro direktorius. Termino UD autorius. Taip pat jis sukūrė pirmąjį prieinamos statybos kodeksą, kuris tapo įstatymu Šiaurės Karolinoje

1984

UD + UDL

Universalus mokymuisi skirtas dizainas (UDL) buvo sukurtas **1984 m.**, kai **dr. David Rose ir dr. Anne Meyer**, du mokslininkai iš Harvardo absolventų mokyklos, įsteigė CAST, Inc., taikomųjų specializuotų technologijų centrą.

INTEGRACIJA

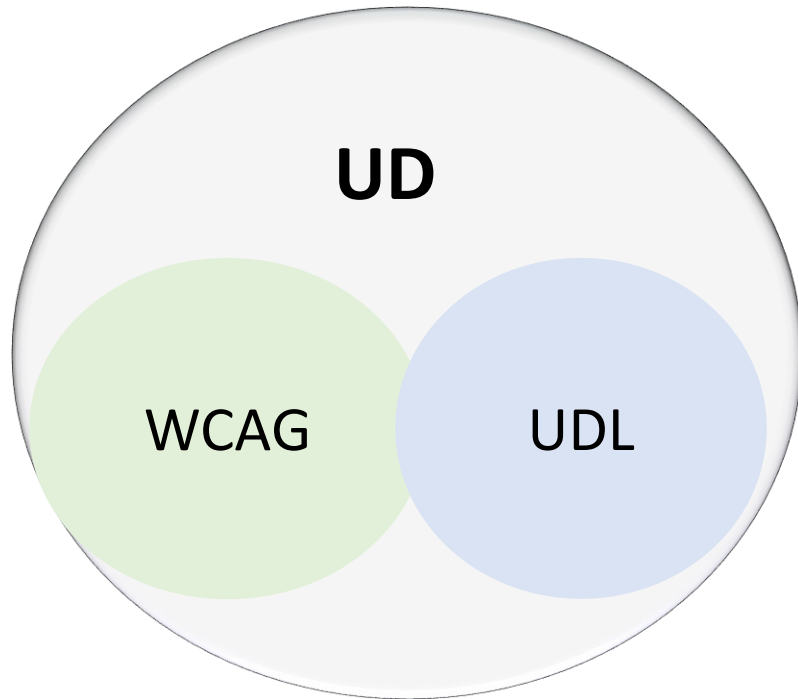
Mokymai dėl universalaus dizaino principų taikymo fizinės infrastruktūros objektams

ĮTRAUKTIS

UD principai

ASMENS SU NEGALIA TEISIŲ
APSAUGOS AGENTŪRA
PRIE LIETUVOS RESPUBLIKOS SOCIALINĖS
APSAUGOS IR DARBO MINISTERIJOS

Principas

UD 1. Teisingas naudojimas

UD 2. Lankstumas naudojant

UD 3. Paprasta ir intuityvi

UD 4. Suvokiama informacija

UD 5. Paklaidos tolerancija

UD 6. Mažas fizinis krūvis

UD 7. Privažiavimo ir naudojimo dydis ir erdvė

ARCHITEKTŪRA

UD švietime 1. Įvairios įtraukimo priemonės

UD švietime 2. Keli vaizdavimo būdai

ŠVIETIMAS

UD švietime 3. Daugybė veiksmų ir išraiškos priemonių

WCAG 1. Suvokimas

WCAG 2. Veikimas

WCAG 3. Suprantamumas

INFORMACIJA,
TECHNOLOGIJOS

WCAG 4. Tinkamumas

UD principai

1. Visų lygybės

ta pačia aplinka ir produktais gali naudotis ir ribotus funkcinius gebėjimus turintys asmenys, tai yra jie neišskiriami iš visų kitų. Gaminiai ir statiniai suprojektuojami taip, kad jie atrodytų patraukliai ir estetiškai.

2. Lankstumas

galimybė tą patį naudojamą dalyką prisitaikyti pagal individualius poreikius (pvz., reguliuoti aukštį)

3. Paprastas ir intuityvus naudojimas

lengvai suprantama, kaip naudotis daiktu, orientuotis aplinkoje

4. Tinkama informacija

pakankamai informacijos ir ši informacija pateikiama įvairiomis reikiamomis formomis, įskaitant brailio raštą, lengvai suprantama kalba, garsinę informaciją ir pan.

5. Tolerancija klaidoms

nėra tikimybės patirti žalą ar orumo pažeminimą

6. Mažiausios jėgos sąnaudos

aplinka ir produktais gali pasinaudoti ir mažesnę fizinę jėgą turintys asmenys

7. Optimalus dydis ir erdvė

tinkamas erdvių, statinių ir produktų plotis,

Siekiai

1. Body fit

Tinka įvairių kūno sudėjimo ir gebėjimų žmonėms.

2. Komfortas

poreikių patenkinimas žmogaus funkcionalumo ribose

3. Suvokimas

Užtikrinti, kad svarbi informacija būtų lengvai suvokiama.

4. Naudojimo supratimas

intuityvus, aiškus ir nedviprasmiškas naudojimas

5. Sveikata

Prisidėti prie sveikatos stiprinimo, ligų išvengimo ir apsaugos nuo traumų

6. Socialinė integracija

Su visomis žmonių grupėmis elgiamasi oriai ir pagarbiai.

7. Personalizavimas

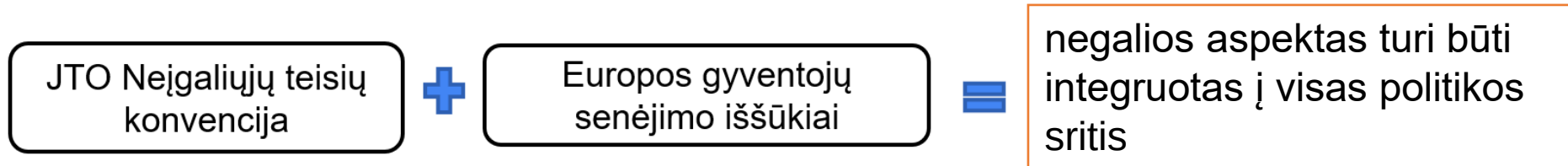
Galimybė visiems išreikšti individualius poreikius bei būti išgirstiems

8. Kultūrinis tinkamumas

Gerbti ir stiprinti kultūrinės vertybes bei įvairių projektavimo projektų socialinį ir aplinkos kontekstą.

UD reglamentuojantys teisės aktai

Nėra vieno teisės akto, reglamentuojančio prieinamumą Europos Sąjungoje, tačiau svarbiausias teisinis dokumentas Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo („SESV“) 19 straipsnis, kuris skelbia, kad **turi būti kovojama su diskriminacija dėl negalios**.

- ES 2010-2020 m. Europos strategija dėl negalios. Tolesnis siekis kurti Europą be kliūčių
- ES 2021 - 2030 m. neįgaliųjų teisių strategija

1. ISO 21542:2011 Pastatų statyba. Užstatytos aplinkos prieinamumas ir naudojamumas
2. ISO 23599:2012 „Pagalbinės priemonės neregiamis ir silpnaregiams. Taktiliniai vaikščiojamojo paviršiaus indikatoriai“
3. LSTLT 17161 m:2019 m. Tinkamumas visiems. Produktų, prekių ir paslaugų prieinamumas pagal tinkamumo visiems požiūrį. Naudotojų rato plėtimas (angl. Design for all)
4. ISO 21542:2021 Pastatų statyba. Užstatytos aplinkos prieinamumas ir naudojamumas
5. LST EN 17210:2021 Sukurtos aplinkos prieinamumas ir tinkamumas naudoti. Funkciniai reikalavimai
6. CEN/TR 17621:2021 Apstatytosios aplinkos prieinamumas ir naudojimo patogumas. Techniniai kriterijai ir reikalavimai
7. CEN/TR 17622:2021 Apstatytosios aplinkos prieinamumas ir naudojimo patogumas. Atitikties vertinimas

UD = prieinamumas visiems

Universalus dizainas - ne tik techninės detalės. Norėdami paspartinti UD principų taikymą, turime padaryti **jo naudą suprantama**

The true cost of not prioritizing accessibility: Avoid risk and maximize product ROI

[David Sloan](#) | November 16, 2023 | [Accessibility Strategy, Business](#)

Share: [f](#) [x](#) [m](#) [in](#) [e](#)

Prieinamumas (accessibility) nėra tik papildoma funkcija - tai yra **būtinybė šiuolaikinėje rinkoje**.

Įstatymų leidėjai visame pasaulyje vis labiau reikalauja skaitmeninio prieinamumo, todėl tai tampa **ne tik etiška**, bet ir **teisiškai būtina praktika**.

Globali asmenų su negalia **perkamoji galia** siekia apie 13 trilijonų dolerių

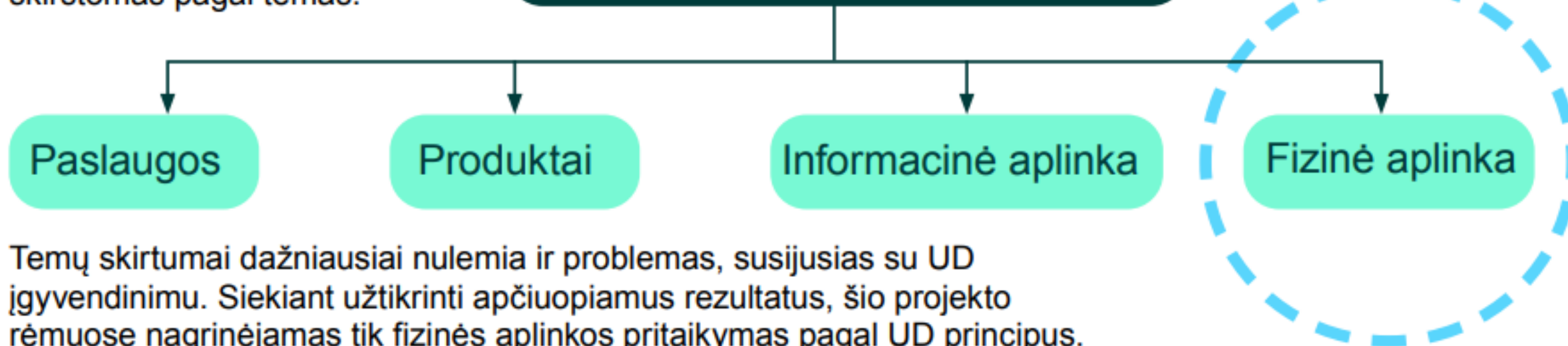
UD- nėra tik techninės detalės.

UD konceptas labai platus,
todėl dažniausiai būna
skirstomas pagal temas.

UNIVERSALUS DIZAINAS

Temų skirtumai dažniausiai nulemia ir problemas, susijusias su UD įgyvendinimu. Siekiant užtikrinti apčiuopiamus rezultatus, šio projekto rėmuose nagrinėjamas tik fizinės aplinkos pritaikymas pagal UD principus.

PROBLEMOS

Atlikus pirminę temos apžvalgą, matome, jog **išryškėja keletas atsikartojančių problemų:**

- Neigiamų visuomenės nuostatų egzistavimas;
- Menkas sąmoningumas (UD ≠ tik ŽN poreikių tenkinimui);
- Nesisteringa informacija ir pavieniai įgyvendinimo pavyzdžiai;
- Kompetentingų specialistų trūkumas;
- UD vertinimo, stebėsenos ir kontrolės trūkumas;

Mokymai dėl universalios dizaino principų taikymo fizinės
infrastruktūros objektams

• **Spragos teisinėje bazėje.**

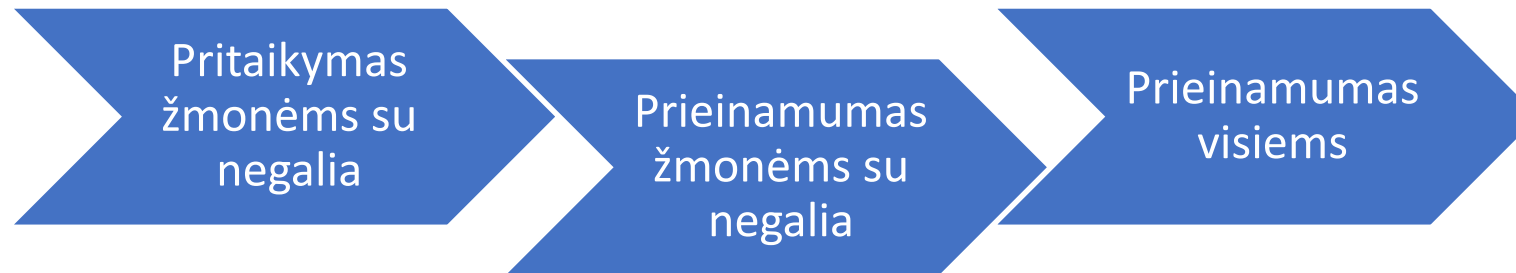
Ar vienodai suprantame prieinamumą?

Aplinkos prieinamumas

Segregacija

Integracija

Įtrauktis

„jie ir mes“ arba „su negalia ir be jos“

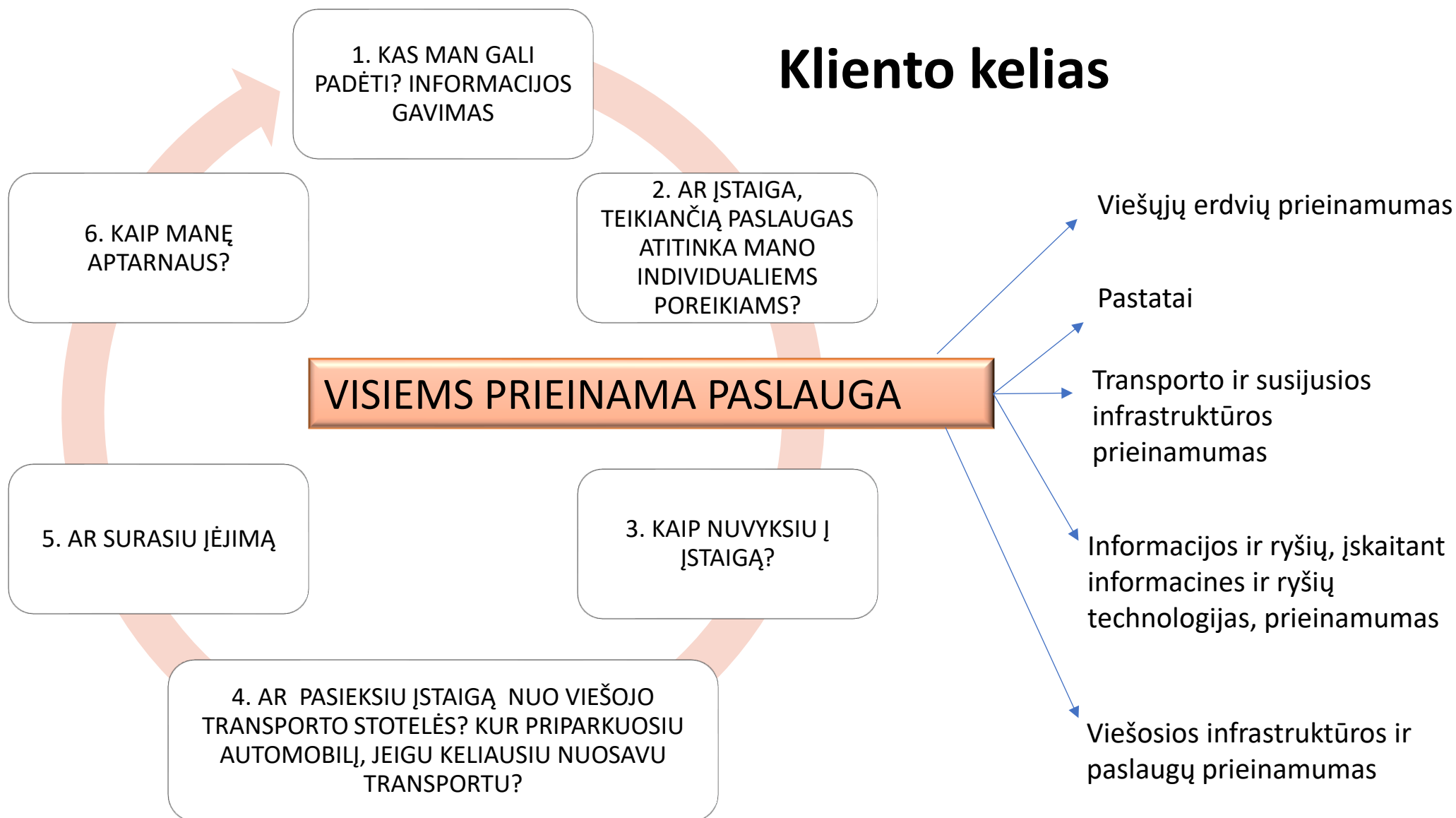
Nėra „jie ir mes“, yra tik „mes“

Vartotojų skirtumų supratimas

	Permanent	Temporary	Situational
Touch	 One arm	 Arm injury	 New parent
See	 Blind	 Cataract	 Distracted driver
Hear	 Deaf	 Ear infection	 Bartender
Speak	 Non-verbal	 Laryngitis	 Heavy accent

Kliento kelias

UD = Poreikis + inovacijos

Vintas Cerfas

UD = Saugumas

2024-11-25

**ASMENS SU NEGALIA TEISIŲ
APSAUGOS AGENTŪRA**

PRIE LIETUVOS RESPUBLIKOS SOCIALINĖS
APSAUGOS IR DARBO MINISTERIJOS

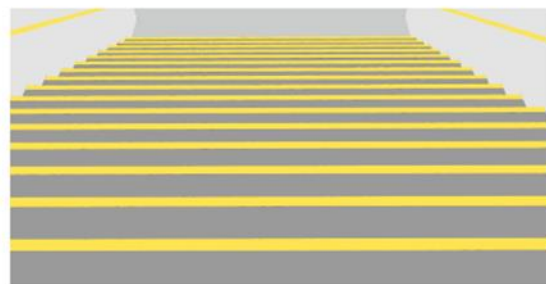
**ASMENŲ SU NEGALIA TEISIŲ
APSAUGOS AGENTŪRA**

PRIE LIETUVOS RESPUBLIKOS SOCIALINĖS
APSAUGOS IR DARBO MINISTERIJOS

**ASMENS SU NEGALIA TEISIŲ
APSAUGOS AGENTŪRA**

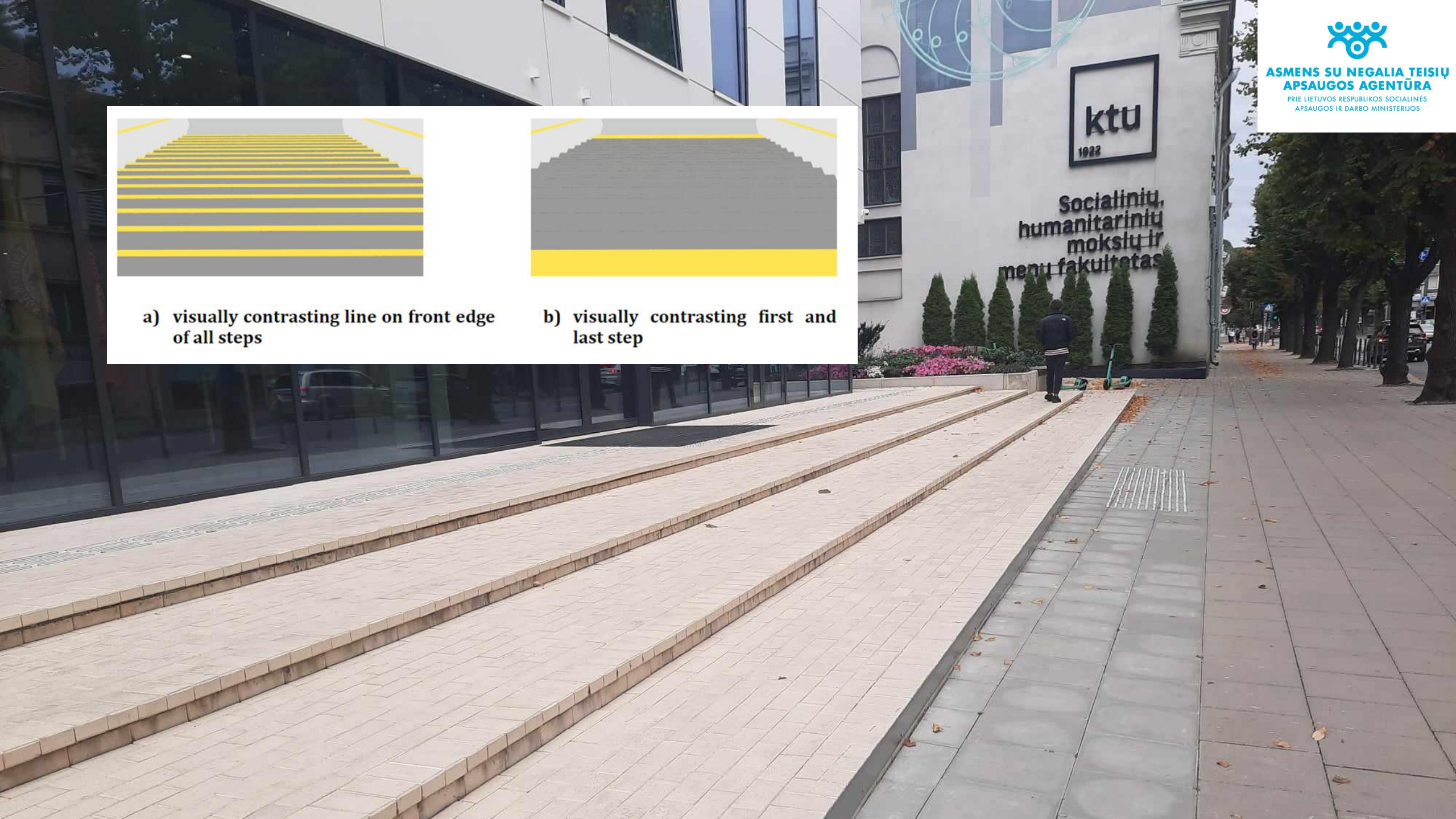
PRIE LIETUVOS RESPUBLIKOS SOCIALINĖS
APSAUGOS IR DARBO MINISTERIJOS

**a) visually contrasting line on front edge
of all steps**

**b) visually contrasting first and
last step**

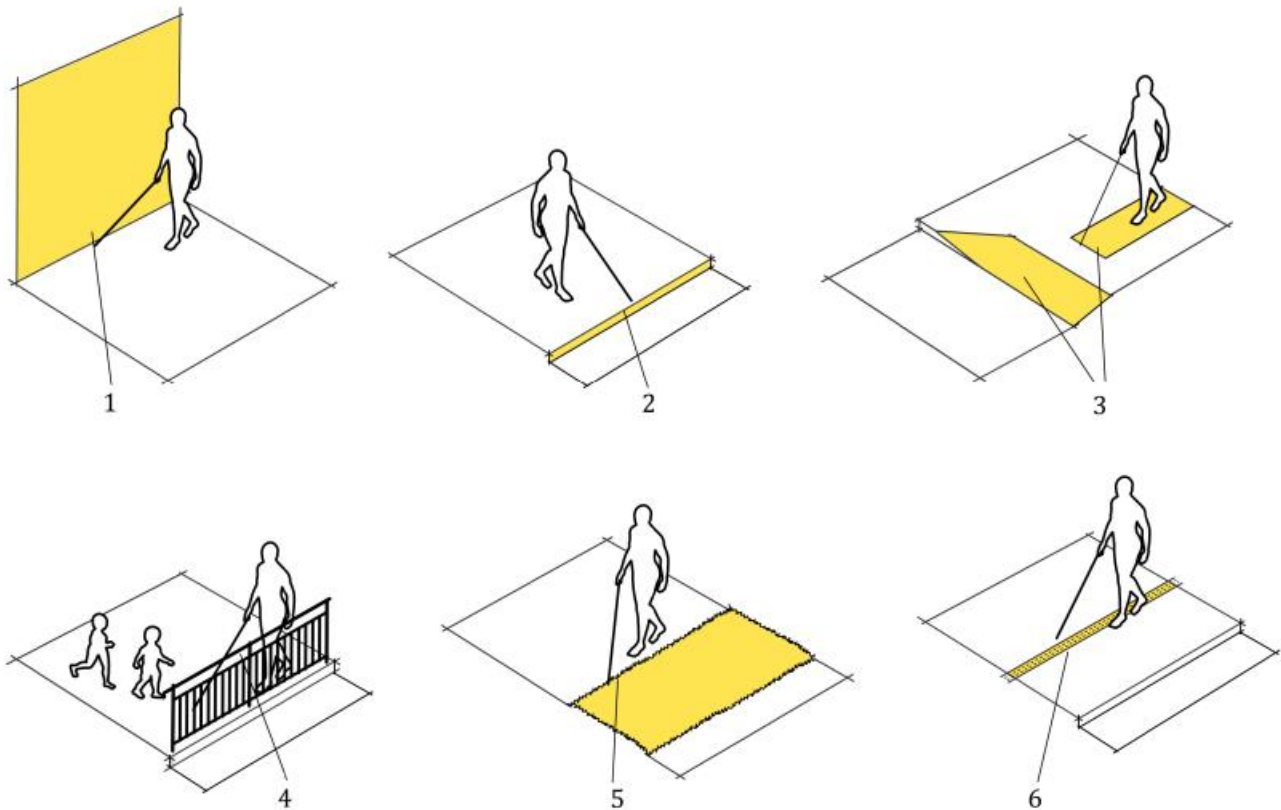
**ASMENS SU NEGALIA TEISIŲ
APSAUGOS AGENTŪRA**

PRIE LIETUVOS RESPUBLIKOS SOCIALINĖS
APSAUGOS IR DARBO MINISTERIJOS

UD = kompromisas

CEN/TR 17621:2021 (E)

Mokymai dėl universalios dizaino principų taikymo fizinių
infrastruktūros objektams

ASMENS SU NEGALIA TEISIŲ
APSAUGOS AGENTŪRA
PRIE LIETUVOS RESPUBLIKOS SOCIALINĖS
APSAUGOS IR DARBO MINISTERIJOS

UD = Savarankiškumas (1)

kasdien naudojamės pastovaus greičio palaikymo sistema,
nežinodami, kad ją išrado inžinierius Ralph Teetor

UD = Savarankiškumas (2)

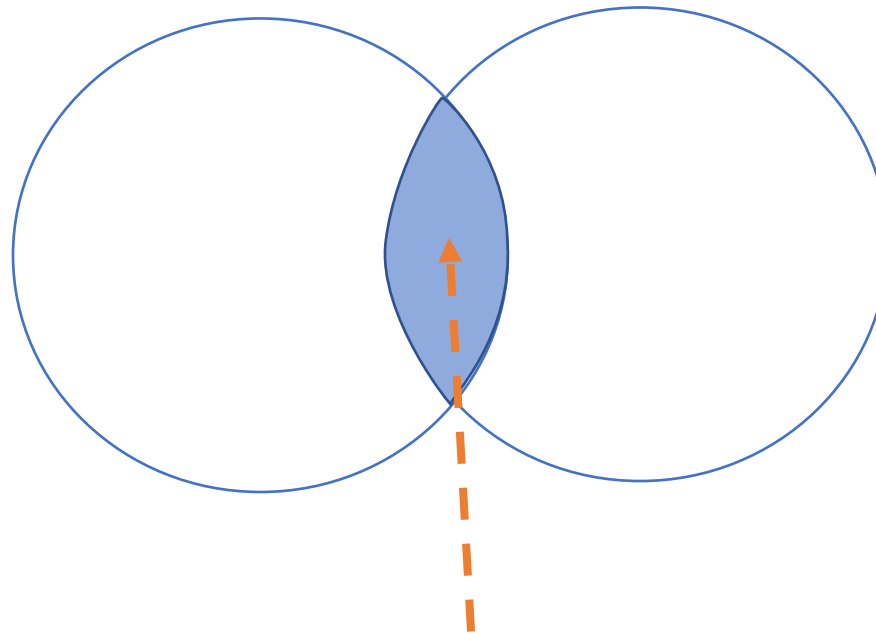
2024-11-25

28

UD = projektavimas su žmonėmis

Paslaugos gavėjų poreikių
ir prioritetų supratimas

Skirtingų suinteresuotųjų šalių
poreikių ir prioritetų supratimas

Vertingų, visiems prieinamų objektų projektavimas

Labiausiai prieinami Australijos miestai: Džilongas ir Bunbury

Urban Planning

Open Access Journal | ISSN: 2183-7635

[HOME](#) [ABOUT](#) [ARCHIVES](#) [NEXT ISSUES](#) [INSTITUTIONAL MEMBERS](#) [FOR AUTHORS](#) [FOR REVIEWERS](#) [E](#)

Home > Vol 7, No 4 (2022): Healthy Cities: Effective Urban Planning Approaches to a Changing World

Article | Open Access

Accessible and Inclusive Cities: Exposing Design and Leadership Challenges for Bunbury and Geelong

Adam Johnson

School of Arts and Humanities, Edith Cowan University, Australia

Richard Tucker

School of Architecture and Built Environment, Deakin University, Australia

Hing-Wah Chau

College of Engineering and Science, Victoria University, Australia

Elmira Jamei

Institute of Sustainable Industries and Liveable Cities, Victoria University, Australia

Full Text

PDF (free download)

Views:

857

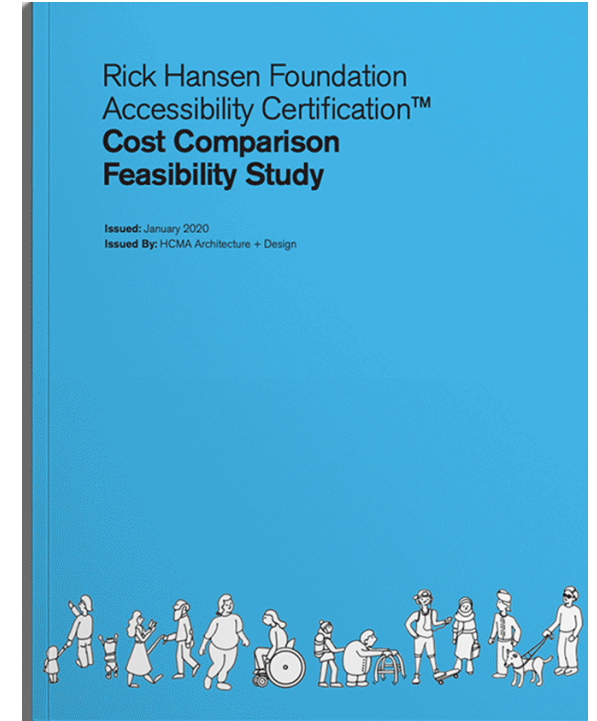
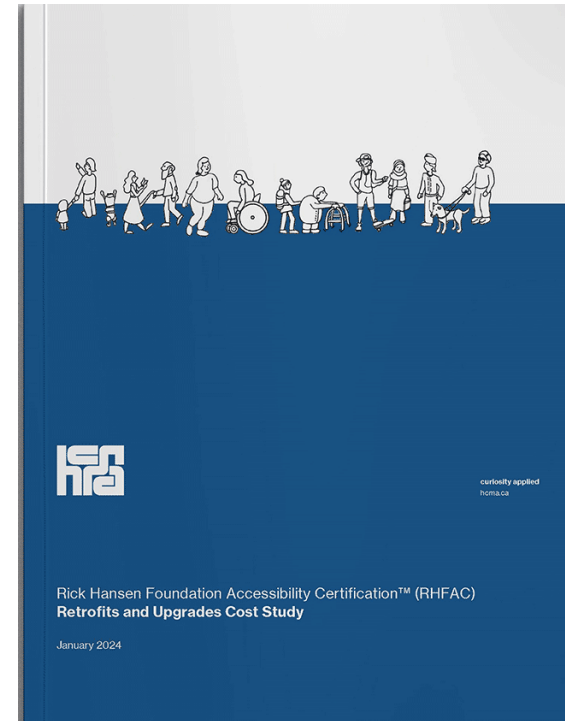
Downloads:

572

UD = finansinė nauda + vertė

Tyrimai rodo, kad prieinamumo kaina paprastai yra mažesnė nei 1% visų statybos išlaidų.

TRIPS Co-Design for All Toolkit

The TRIPS Co-design for All toolkit provides an overview of the main methods that have been co-created and piloted with seven participating cities in the TRIPS project as training materials. These materials synthesise the results of 2.5 years of engagements and the journey in co-creating a methodology to engage persons with disabilities in the design of accessible public transport.

The toolkit is constituted by exercises, templates and guidelines that have been co-created and continuously iterated throughout the project. These materials are organised into six modules, each representing a phase of the end-to-end design process the groups went through in the project.

Identify who needs to be involved in your project

Create a research plan and set up a collaborative working structure

Create an identity and a vision statement as a group

Identify a problem to address and define a clear scope for action

Come up with a change proposition as a group

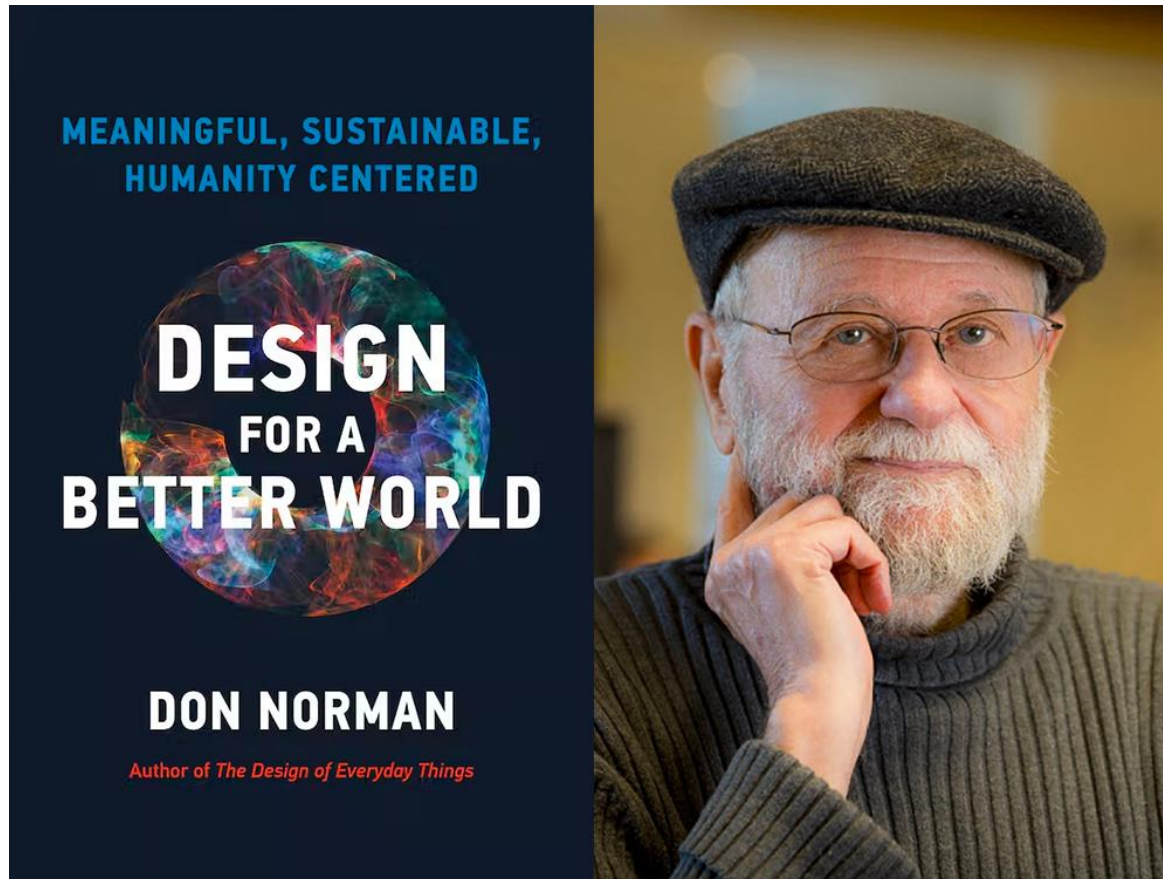
Documenting and communicating your work

UD = Mąstymo būdas

ASMENS SU NEGALIA TEISIŲ
APSAUGOS AGENTŪRA
PRIE LIETUVOS RESPUBLIKOS SOCIALINĖS
APSAUGOS IR DARBO MINISTERIJOS

"Apple" griaua dizainą. Dar blogiau, jis atgaivina seną įsitikinimą, kad dizainas yra tik tam, kad viskas atrodytų gražiai. Ne, ne taip! Dizainas yra mąstymo būdas, nustatantis tikruosius, pagrindinius žmonių poreikius....

„Apple“ stiprina seną, diskredituotą idėją, kad vienintelis dizainerio darbas yra padaryti daiktus gražius, bet ne tai, kad reikia užtikrinti, kad būtų lengviau ir patogiau naudotis.

- Donas Normanas

Dėkoju už dėmesį
Ana Staševičienė
ana.staseviciene@anta.lt
kc@anta.lt

